

DOCUMENTE DE ARHIVĂ DESPRE ADUNĂRILE ȚIGANILOR DIN TRANSILVANIA DIN ANUL 1919*

Petre Matei**

Abstract: *The documents published here refer to the Gypsy meetings organized in 1919 in Transylvania. Such assemblies were among the first forms of modern organizations of the Gypsies in Romania. Most of the documents are original and contain protocols of their meetings. Demonstrating some ethnic consciousness, organizing themselves and expressing their own social and ethnic goals, the Gypsy representatives claimed equal rights and land reform, while showing loyalty to Romania.*

Keywords: Gypsies, Greater Romania, Union of 1918, meetings, archival sources

Documentele pe care le publicăm aici surprind primele manifestări politice ale Țiganilor din România. Acestea au avut loc în Transilvania, în prima jumătate a anului 1919, când Țiganii au demonstrat o anumită conștiință etnică, organizându-se și exprimând deziderate proprii, cu caracter social și etnic¹.

Prima manifestare de acest fel a fost adunarea județeană a Țiganilor din Târnava Mare, desfășurată la Rupea, în 16 ianuarie 1919 st. n. Au urmat adunările din aprilie 1919 din mai multe localități transilvănene: Iclodul Mare (județul Solnoc-Dobâca), Criș, Șeica Mare și Moșna (județul Târnava Mare), Ucea de Jos (județul Făgăraș), Tălmăcel și Avrig (județul Sibiu), Blăjel, Velț și Dumbrăveni (județul Târnava Mică). Pentru fiecare dintre localitățile sus-menționate dispunem de memorii sau credenționale emise de adunările Țiganilor sau de autoritățile locale. Presupunem că au mai existat alte patru adunări Țigănești în localitățile Soroștin (județul Sibiu), Apold, Copșa Mare și Șoala (județul Târnava Mare), întrucât găsim numele reprezentanților Țigani din aceste localități în tabelul nominal cu participanții la adunarea generală de la Dumbrăveni. Cel mai probabil, aceste adunări locale au avut loc între 25 și 27 aprilie. La 25 aprilie au avut loc adunările din Ucea de Jos, Șeica Mare și Iclodu Mare, la 26 aprilie cele din Moșna Blăjel și Velț, iar pentru 27 aprilie avem un credențional eliberat de biserica din Criș reprezentantului adunării locale Țigănești. În afara acestora există alte trei adunări nedatate, la Tălmăcel, Avrig și

---

* Cercetarea este finanțată de CNCIS-UEFISCSU, în cadrul proiectului de cercetare PN II IDEI, cod ID_717, cu titlul „Problema Țiganilor în România în secolul al XIX-lea. Instituția sclaviei, mișcarea abolitionistă și emanciparea Țiganilor” [The Gypsy Issue in Romania in the 19th Century. The Institution of Slavery, Abolitionist Movement and Emancipation of Gypsies]; director de proiect: Dr. Viorel Achim.

** Dr. Petre Matei, Universitatea București; e-mail: matei.petre.ro@gmail.com.

¹ Un studiu special consacrat acestor manifestări ale Țiganilor: Petre Matei, *Adunările Țiganilor din Transilvania din anul 1919* (partea I), „Revista Istorică”, S.N., XXI (5-6), 2010, p. 467-487 și Petre Matei, *Adunările Țiganilor din Transilvania din anul 1919* (partea II), „Revista Istorică”, S.N. XXII (1-2), 2011, p. 135-152.

Dumbrăveni, despre care presupunem că au avut loc în ziua de 26 aprilie. Momentul culminant a fost constituit de „Adunarea Națională Țigănească” de la Dumbrăveni din 27 aprilie 1919 st. n., la care au participat 89 de delegați ai țiganilor din cinci județe: Târnava Mare, Târnava Mică, Sibiu, Făgăraș și Solnoc-Dobâca.

Aceste manifestări au fost rezultatul unui concurs favorabil de împrejurări. Românii se manifestaseră la Alba-Iulia pentru Unirea Transilvaniei cu România, dar, până la recunoașterea Unirii de către Conferința de Pace de la Paris din anii 1919-1920, gesturile diferitelor grupuri favorabile Unirii nu puteau fi decât salutate cu simpatie, ca legitimând România Mare. Această nevoie de legitimare s-a constituit într-un mediu prielnic manifestărilor țigănești. Într-un moment în care se părea că și sprijinul lor conta, anumite elite țigănești s-au mobilizat politic. Cum țiganii nu erau în situația de a impune acordarea drepturilor solicitate, ei au mizat, mai degrabă, pe sensibilizarea românilor, prin repetata invocare a românismului lor. Adunările țiganilor au fost tolerate și chiar încurajate de autoritățile române, cu atât mai mult cu cât solicitările țiganilor nu erau de natură să lezeze interesele noii administrații. Documentele emise de aceste adunări urmau un anumit model: aderând la Unire, pretindeau drepturi egale și împrăștierea. Din dorința de a convinge de bunele lor intenții, țiganii insistau nu doar pe vechimea lor în Transilvania, și implicit pe legitimitatea cererilor lor, în calitate de buni cetățeni, ci și pe apropierea lor de români. Ei se declarau sedentari, de religie ortodoxă sau greco-catolică, utili economic, adevărați la Unire și își manifestau loialitatea față de familia regală și față de guvernul român. Pentru a fi și mai convingători, concomitent cu apropierea de români, se producea o categorică distanțare față de maghiari. Întrucât adunările aveau loc într-o perioadă marcată de tensiunile, inclusiv militare, dintre maghiari și români, s-a recurs la frazeologia antimaghiară a epocii. „Barbarii de maghiari”, „jugul maghiar” apăreau ca o contrapunere la românii prezentați ca salvatori. În câteva cazuri s-au păstrat documente care demonstrează o anumită implicare a românilor în organizarea acestor adunări care, printre altele, au beneficiat de prezența unor notabilități românești.

Primele 12 documente pe care le publicăm sunt inedite și cuprind protocoale ale adunărilor țigănești, credenționale, tabelul nominal cu participanții de la adunarea de la Dumbrăveni, corespondența dintre autorități referitoare la aceste manifestări. Aceste documente au făcut parte dintr-un dosar existent la Consiliul Dirigent, Resortul Afacerilor Interne, referitor la manifestările țiganilor. În ianuarie 1919, dosarul a purtat numărul 159/1919, dar în mai, prin includerea cererilor adunărilor din aprilie 1919, a fost renumerotat: 3910/1919, obiectul său fiind „memoriul țiganilor”². Documentele se află în prezent la Direcția Arhivelor

---

² DANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 39. “Consiliul Dirigent, Resortul Afacerilor Interne. Nr. 3910/1919, intrat la 3 mai 1919. Nr. anterior 159. Obiectul: Memoriul țiganilor”.

Naționale Istorice Centrale, fondul *Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală*, fiind incluse în dosarul 79/1919, filele 39-60. Totuși, constatăm că în acest dosar nu se mai găsește „memoriul țiganilor” la care rezumatul dosarului face referire.

Documentele care apar în acest articol cu numerele 13 și 14 au fost deja publicate. Este vorba de procesul-verbal al Adunării Naționale Țigănești de la Dumbrăveni, care a fost publicat parțial de Ioan Scurtu în facsimil³, și de memoriul aceleiași adunări de la Dumbrăveni, care a fost publicat de Marian Ștefan în 1990, dar fără a se menționa locul unde se află documentul⁴.

În ceea ce privește sistemul de editare, publicăm documentele așa cum apar în original, păstrând limba, ortografia, inclusiv așezarea în pagină. La fel, reproducem și adnotările și sublinierile din documente, inclusiv părțile din text care sunt tăiate sau corectate în original, menționând în note corectura. În măsura în care am intervenit în text, intervențiile noastre se regăsesc în paranteze drepte, întregind anumite cuvinte. Documentele sunt aranjate cronologic, iar atunci când unele dintre ele nu menționează explicit data, aceasta este stabilită de noi în funcție de conținutul documentului, fiind pusă în paranteze ascuțite. La fel procedăm și cu numele localităților.

DOCUMENTE

1

1919 ianuarie 27, <Sibiu>

Copie conținând răspunsul Secretarului general al Consiliului Dirigent către prefectul județului Târnava Mare. Prefectului i se cere să comunice reprezentanților țiganilor că se vor lua măsuri pentru rezolvarea doleanțelor exprimate de adunarea țigănească de la Rupea din 16 ianuarie 1919.

Nr 159/1919

O[biect]¹

Hotărârea adunării țiganilor unde cer

1. drepturi egale
2. colonizarea cortorariilor
3. îngrijirea invalizilor și văduvelor
4. pământ
5. să fie reprezentați în reprezentanța comunală

---

³ Ioan Scurtu, *România. Documentele Unirii. 1918. Album*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 152-153.

⁴ Marian Ștefan, *27 aprilie 1919. Adunarea Națională a țiganilor din Transilvania*, „Magazin Istoric”, an XXIV, nr. 9 (282), septembrie 1990, p. 19.

R[ezolvare]I²

Dlui Prefect al comitatului Târnava Mare, Sighișoara

Procesul verbal și hotărârea adunării țiganilor se trimit. Să binevoiți a încunoștința pe reprezentanții țiganilor³ George Molnar și George Crițianu că[:]

1. Toți cetățenii vor fi egal îndreptățiți; față de Țigani nu se face nici o deosebire.
2. Colonizarea cortorariilor la un timp mai potrivit se va rezolva;
3. Despre invalizi și văduvele lor se va îngriji în conformitate cu invalizii și văduvele tuturor cetățenilor;
4. În reprezentanța comunală vor fi reprezentate și minoritățile.
5. Cererea lor referitoare la împărțirea pământului s-a transpus resortului agriculturii.

2 anexe

27.I.1919

secr. gen. [semnătură indescifrabilă]

II

Scris pe extractul

Resortului agriculturii. Loco

Se comunică spre competență rezolvare

secr. gen. [semnătură indescifrabilă]

Cop[ie] 3.II 1919

[semnătură indescifrabilă]

Exp[ediat] 4.II.1919

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 60.)

1. Sublinieri în original, pe care le păstrăm fără a le mai menționa ca atare în note.
2. Acest document este de fapt un rezumat consemnând reacția Consiliului Dirigent la cererile adunării țiganilor de la Rupea. Punctul I se referă la dispozițiile Consiliului Dirigent către Prefectul județului Târnava Mare căruia i-au fost trimise cele două documente emise de adunarea țiganilor, iar punctul II rezumă adresa către Resortul Agriculturii.
3. Tăiat în original.

2

1919 aprilie 25, Iclodul Mare

Protocol luat în adunarea țiganilor din Iclodul-Mare, județul Solnoc-Dobâca, conținând detalii despre felul în care a decurs alegerea unui reprezentant pentru adunarea de la Dumbrăveni.

Protocol

Luat în adunarea populației țigănești din Iclodul-mare, județul Solnoc-Dobâca, ținută în ziua de 25 April[i]e 1919 în obiectul reprezentării lor prin un trimis (delegat) la congresul mare țigănesc ce se va ținea în Ibașfalău¹ în ziua de 27 April[ie] 1919.

I²

Adunarea se deschide prin învățătorul local la rugarea publicului care le face cunoscut în câtva ținta congresului lor și îi îndrum[e]a[-] și alege un delegat din sânul lor care să-i reprezinte la acel congres, dându[-]i împuternicirea deplină a se rosti liber în discuția și în hotărârarea congresului de acolo alăturându[-]să toată adunarea la hotărârile Congresului Român ținut la Alba Iulia în 1. Dec. 1918³.

În fața noastră:
Ioan Aștilion
Niculae Spătariu

Ad. I.

Ca delegat prin votare se alege cu 5 voturi contra 2 Lăpădat Ferent
D.U.I.

+⁴ Lăpădat Ianoș
+ Moldovan Zaharie
+ Moldovan Iosif
+ Marin Moldovan v.
+ Lăpădat Ferent [cuvânt indescifrabil]
+ Covaci Anica
Scriitor de nume
Ioan Aștilion

[Pe verso, documentul poartă următoarea rezoluție a poliției Dumbrăveni:]
Delegatul Lăpădat Ion s[-]a prezentat la această poliție și a luat parte la adunare. Ibașfalău, 27 IV. 919. [ss] Lupea

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 43-43v.)

1. Dat fiind caracterul ei multietic, cele mai frecvente denumiri pentru actuala localitate Dumbrăveni erau Ibașfalău (românească), Elisabethstadt, Elisabetopol (denumiri germane) și Erzsébetváros (denumire maghiară).
2. În unele cazuri s-a încercat structurarea documentelor, ideile conținute de protocoale fiind numerotate: punctul I, punctul II, etc. Uneori s-a recurs la prescurtări precum P I, P II sau a fost utilizat doar numărul respectiv: I, II, etc.

3. Este vorba de Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, unde reprezentanții românilor au votat Unirea cu România și unde s-au luat deasemenea hotărâri cu privire la acordarea de drepturi pentru „popoarele conlocuitoare”, reforma agrară radicală, etc.

4. Cum mulți dintre participanți erau analfabeți, în dreptul numelor acestora apărea câte o cruce, reprezentând semnătura fiecăruia.

3

1919 aprilie 25, Șeica Mare

Protocolul adunării țiganilor din Șeica Mare, județul Târnava Mare, prin care solicită alipirea la România, drepturi egale și își alege reprezentanții pentru adunarea de la Dumbrăveni.

Onorabila Adunare Națională Țăgănescă în Ibașfalău Onorată Ședință,

Noi supuși aparțin[ă]tori ai comun[e]i Șeica mare de județul Târnav[e]i mari, plasa Mediaș, de religiuine Țăgani gr[eco] or[ientali] și gr[eco] cat[olici] de profesiune ziler[i] negustor[i] și pr[o]fesionist[i] voim a ne depune următoarea rugare după cum urmiază:

Prima dată strigăm dând laudă bunului Dzeu și iubitelui nostru rege că ni[-]jau scosu din jugul barbar mag[h]iar. Trăiască Rumânia mare lângă care cerem alipirea noastră cu trup și sufletu. Noi dăm armată după cum am dat și până acum și ne supunem la to[a]te cererile și condițitorile date dela mai mari[i] noștri și guvernul Român.

Rugând pe Iubitul nostru Rege, guvernul român a ne livida¹ următoarele.

I

A avia drept egal cu națiunea rumână deoarece fiind poporul cel mai pauper noi to[a]te cererile din partea guvernului după cum l[e-]am în plinit dară drepturi la pădure n[-]am avut, avere de pământ moșie nu avem cei mai puțin[i] abia avem pământ prop[r]iu cât și[-]jau edificat un bordei sau casă pe când și noi am voi să avem dreptur[i] în ceva avere.

Sperând că umiliința noastră rugare nu veți lua[-]o în rea considerare rămânem cei mai plecați servi în puternicind pe membri[i] noștri de den credere spre a participa la marea adunare ce să va ținina în duminica Tom[e]i în Ibașfalău.

Rămânem cei mai plecați servi

Șeica Mare 25/IV.1919

În prezența noastră sunt următorii

Ion Lascu
Niculae Natari
și soți

Membri
Zachie Mărdășian
Niculaie Velțan²
Moisa Mărdășian
Pas Trandafir

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 55-55v.)

1. A oferi, a acorda. Termenul regăsindu-se în majoritatea cererilor formulate de adunările țiganilor nu mai revenim asupra lui în următoarele note.

2. Numele acestei persoane diferă de la un document la altul. Uneori apare ca Niculae, Nicolae, Velțan, Velțean sau Velțeanu. El va fi ales ca notar al adunării de la Dumbrăveni din 27 aprilie 1919 (vezi doc. 13). În anii 30, Nicolae Velțeanu a fost activ în mișcarea romilor, având în 1935 funcția de președinte organizator al județului Târnava Mică. Vezi *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919-1944)*, volum editat de Lucian Nastasă și Andrea Varga, Fundația CRDE, Cluj-Napoca, 2001, doc. 38, p. 124, doc. 51, p. 138 și doc. 52, p. 149.

4

1919 aprilie 25, Ucea de Jos

Protocolul adunării țiganilor din Ucea de Jos, județul Făgăraș, prin care solicită alipirea la România, drepturi egale și își aleg reprezentanții pentru adunarea de la Dumbrăveni.

Onorabilă Adunare Națională Țigăniască în Ibașfalău,
Onorată Ședință,

Noi supuși aparținători ai comunei Ucia de Josu, plasa Arpașiu de Josu, județul Făgăraș și jur, de relegeune gr[eco] or[ientali] și gr[eco] cat[olici] de profesiune zileri și neguțători.

Voim a ne depune următoarea rugare după cum urmează.

I. Prima dată din inimile no[ă]stre dăm laudă bunului Dzeu și Maiestăți[i] sale Regelui nostru Ferdinand căci ni[-]au eliberatu din jugul barbarilor mag[h]iari. Trăiască Regele nostru Ferdinand. Trăiască onorabila noastră Regină Maria. Trăiască guvernul român. Trăiască România mare lângă care cerem alipirea no[ă]stră cu trup și sufletu.

Totodată declarăm a ne supune la toate condițiile cerute din partea mai marilor noștri și a guvernului român, dând armată ca și până acum.

Tot odată

Rugând pe Iubitul nostru Rege și guvernul român a ne livida și nouă următoarele.

A avia drept egal cu națiunea română. Cia mai pauperă națiune suntem, dară în tot diauna ni[-]am dat sălința din cât am pututu și am împlinitu to[a]te cererile din partia guvernului și le vom împlini și de în'nainte. Noi drepturi la pădure n[-]am avutu, avere de pământ asemenea, cei mai puțini abia avem pământu propriu cât ni[-]am edificat un bordei (casă). Pe când fără acestea nu putem sta în naintea lipselor noastre.

Sperând că umilita no[a]stră rugare nu veti lua[-]o la ria considerare, rămânem cei mai plecați servi în puternicind pe membri noștri den credere a participa la marea adunare aranjată pe Duminica Tomi[i] în Ibașfalău.

Rămânem mai plecați servi.

Ucia de Josu, la 25 Aprilie 1919

În fața no[a]stră

La membri

Avram Milia
Ion Floca
Gheorghe Furdui

Gheorghe Humagiu și
+ Adam Floca

[semnătura] Gheorghe Humagiu

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 49-49v.)

5

1919 aprilie 26, Moșna

Protocol luat în adunarea țiganilor din comuna Moșna, județul Târnava Mare, consemnând alegerea delegaților pentru adunarea de la Dumbrăveni și cererile de unire cu România, drepturi egale și pământ.

Protocol

Luat în adunarea generală a țiganilor greco-catolici și greco-orientali din comuna Moșna, plasa Mediaș, județul Târnava mare, ținută în 26 april 1919 fiind de față subscrișii:

Obiectul:

Punct I

Alegerea celor 2 membri ca delegați ai adunării generale dela Elisabetopol ce se va ținea în 27 aprilie la Dumineca Tomei.

Adunarea cu aclamare denușește pe Nicolae Duca și Gerasim Samu ca delegați și reprezentanți ai adunării generale a țiganilor din comuna Moșna.

Punct II

Adunarea generală hotărăște alipirea cu drag la regatul României și îndrumă delegații a talmăci sentimentele lor de alipire la Regatul României mari.

Punct III

Adunarea generală a țiganilor din Moșna se roagă de conducătorii adunării din Elisabetopol să înainteze o rugare cătră Consiliul Dirigent din Sibiu să binevoiască a face dispoziții în grabă ca să capete țiganii din Moșna deocamdată în arendă în preț moderat dela atotstăpânitori sașii din comună, căci ei cer pe un jugăr de pământ 600 cor. /adecă șase sute coroane/ ba nici așa nu vreau să ne dee zicându-ne „mergeți acum la România să vă dee pământ”.

Totodată

Se roagă adunarea generală cătră Consiliul Dirigent din Sibiu să binevoiască a lua în considerare, când se va în părți pământul și pe ei, fiindcă aceleași jertfe și aceleași miserii și neajunsuri am îndurat ca orișicare alții și același sânge am vărsat pentru cauza mare a dreptății ca și celelalte popoare din țară, deci să fie împărțășiți de aceleași [indescifrabil] ca și celelalte popoare conlocuitoare cu ei din țară.

În comuna Moșna 70 familii de țigani nu au un petec de pământ și ne avându nici căpăta dela sași nici pe bani.

Nemai având adunarea generală alte obiecte de discutat ședința se închee.

Moșna la 26 aprilie 1919

Vasile Tătar, adm[inistrator] par[ohial]¹

[Pe document este aplicată o șampilă:] *SIGILIUL Bisericeii greco-catolice DIN MOȘNA*

+ Stoica Rusu

+ Petru Șelariu

+ Brezere Mihăilă

+ [indescifrabil] Ion

+ Ion Coscodariu

+ Stoica Florea

+ George Bolcei

+ Niculae Aldea

+ Ion Bolcei

+ Susana Cercea

+ Ștefan Boldizgar

+ Nuțu Avram

+ Motică Samu

+ [indescifrabil] Tudor

+ Lazăr [indescifrabil]

+ Lazăr Boldi

+ Rupa Stoica

+ Boiaș Andronic

+ Avram [indescifrabil]

+ Fritzi [indescifrabil]

+ Mateiu Samu	+ [indescifrabil] George
+ Ana [indescifrabil]	+ Ion Moldovean
+ Ana Feisan [indescifrabil]	+ Samu Niculae
Baldi Laurențiu	+ Stoica George
+ Nicolae Duca	+ Lazăr Moldoveanu
+ Gerasim Sasu	+ Pavel Moldovean

Vasile Tătaru

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 45-45v.)

1. Probabil că administratorul parohial a și redactat acest protocol.

6

<1919 aprilie 26, Blăjel și Velț>

Protocolul adunării țiganilor din comunele Blăjel și Velț, județul Târnava Mică, prin care aceștia cer unirea cu România, drepturi egale, împrăștiere și își numesc oamenii care să-i reprezinte la adunarea de la Dumbrăveni.

Onorată Adunare Națională Țigăniască în Ibașfalău Onorată Ședință,

Noi supuși aparținători ai comunelor Blăjel și Velț, plasa Senmartin, județul Târnava Mică, de religiune țigani gr[eco] cath[olici] de profesiune zileri, voim a ne depune următoarea rugare după cum urmiază:

P[unctul] I. Dăm laudă bunului Dzeu și Iubitului nostru rege Ferdinand și onorabilei no[a]stre Regina Maria și Guvernului român căci ni[-]au smuls din g[h]iarele barbarilor magyari.

Trăiască Rumânia mare lângă care cerem alipiria no[a]stră cu trup și sufletu, declarând că vom da armată și vom împlini to[a]te cererile date din partea maiestăți[i] vo[a]stre și a guvernului Român.

Totodată

Rugând pe Iubitul nostru Rege și guvernul român a ne livida următoarele
[Punctul] I A avia drept egal cu națiunea româna. A avia și noi drept la pădure și pământ de ore ce la to[a]te națiunile le ieste lividate acestea numai nouă nu. Poporul cel mai pauper acestea nu li[-]am avut, cei mai mulți nu avem pământu propriu absolut nici o familie nu avem proprietate.

Sperând că umilita no[a]stră rugare nu veți lua[-]o la rînd considerare în puternicim pe membri noștri den credere a participa la adunarea ce se va ținea în Dumineca Tomii în Ibașfalău.

În prezența no[a]stră
+ Bârcia Rupa
+ Zoltan George
+ Ciurar Artimon
Ai comunei Velț

Ca membri
+ Niculaie Lăcătuși
Com[una] Blăjel

Comuna Blăjel
+ Bârcia Samurilă
+ Fer Gane
Gh. Humagiu scri[i]tor de nume și
rugare

Com[una] Velț
+ Grancia Cula
+ Zoltan Adam
+ Ciurar Samoilă

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 53-53v.)

7

1919 aprilie 26, Velț

Credențional oferit de biserica greco-catolică din Velț, județul Târnava Mică, unui număr de 18 țigani (numiți și „neorustici”) din localitate, prin care aceștia urmau să se legitimeze la Dumbrăveni.

Credențional

Neorusticii (țigani) locuitori în comuna Velț, județul Târnava Mică, plasa D.S. Martin¹ în adunarea lor ținută în 26 Aprilie 1919 și-a[u] ales ca delegați la marea adunare țigănească ce se va ținea în Elisabetopol (Erzsébetváros)² pe următorii:

Samu Ciurar voivudă, Danciu Grancea, Mati Zoltan, Adam Zoltan, Nonu Niculae, George Zoltan, Mitru Ciurar, Cula Grancea, Tocu Siminica, Tocu Riga, Râpa Bărcea, și Moti Cercea, George Pasere, Artimon Ciurar, Mitru Niculae, Stoica Râpa și Petru Nicula
Printea Gani

Si drept ca pentru legitimize li s-a dat acest credențional.
Velț, în 25 Aprilie 1919³

Membri de încredere

+ Cula Grancea

+ George Pasere

Pentru confirmare

Preot [semnătură indescifrabilă]

[ștampila parohiei] GR[ECO-] CATOLICE [...] A VELȚULUI

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 59.)

1. Plasa Diciosânmartin.

2. Este vorba de localitatea Ibașfalău, actualmente Dumbrăveni.

3. Greșeală de datare, data corectă fiind 26 aprilie 1919.

8

<1919 aprilie 26>, Tălmăcel

Protocolul adunării țiganilor din Tălmăcel, județul Sibiu, prin care aceștia solicită unirea cu România, drepturi egale și își numesc oamenii care să-i reprezinte la adunarea de la Dumbrăveni.

Onorată Adunare Națională Țigăniască în Ibașfalău

Noi supuși aparținători ai comunei Tălmăcel, plasa Cisnădie, județul Sibiu, de relegiune țigani gr[eco] or[ientali], profesiune zileri, voim a ne depune următoarea rugare după cum urmează:

P[unctul] I. Trăiască Maiestatea sa regele nostru Ferdinand și onorabila no[a]stră regină Maria. Trăiască guvernul român. Trăiască Rumânia mare lângă care cerem alipiria noastră cu trup și sufletu, supunându[-]ne la to[a]te condițiile date și cerute din partea guvernului român, dând armată ca și până acum.

Totodată

Rugând pre Iubitul nostru Rege și guvernul român a ne livida și nouă următo[a]rele.

P[unctul] I¹ A avia drept egal cu națiunea Română, de ore ce noi drepturi la pădure nu avem, pământ propriu nu avem nici cât ne ține locuința sau edificaria unui bordei casă pe când fără acestea cu mare greu putem sta contra cererilor și a lipselor no[a]stre.

Sperând că umilita no[a]stră rugare nu veti lua[-]o la rîa considerare, rămînem cei mai plecați servi în puternicînd pe membri noștri den credere a participa la adunaria aranjată pe dumineca tomi[i] ținută în Ibașfalău.

În prezența noastră

+ Niculae [indescifrabil]

+ Ion Stoica

+ Dumitru Drăgoi

și soți

Ca membri

+ Petru Cornia

+ George Drăgoi

+ George Cornia

Gheorghe Humagiu

Scri[i]tor de nume și rugare

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 47-47v.)

1. Eroare de redactare. Ar fi trebuit să urmeze punctul II.

9

<1919 aprilie 26>, Avrig

Protocolul adunării țiganilor din Avrig, județul Sibiu prin care aceștia solicită alipirea la România, drepturi egale și își aleg reprezentanți pentru adunarea de la Dumbrăveni.

Onorabilă Adunare Națională Țăgăniască în Ibașfalău

Onorată Ședință

Noi supuși voim a ne depune următoarea rugare după cum urmează.

Noi aparținători ai comunei Avrig, plasa Cisnădie, județul Sibiu, de relegiune țigani gr[eco] or[ientali], de profesiune zileri.

P[unctul] I. Laudă din sincerile no[a]stre inimi dăm bunului Du-zeu și Maiestăți[i] sale Iubitului nostru rege Ferdinand strigînd Să trăiască iubitul nostru rege și iubita no[a]stră Regina Maria. Trăiască guvernul român. Trăiască România mare lângă care cerem alipirea noastră cu trup și sufletu, supunându[-]ne la to[a]te condițiile cerute din partea maiestăți[i] sale și guvernul român, dînd armata ca și până acuma.

Totodată

Rugînd pe Iubitul nostru Rege și guvernul român a ne livida următoarele [:]

A avia drept egal cu națiunea româna, cari noi fiind poporul cel mai pauper dintre to[a]te națiunile, acestea drepturi nu li[-]am avut precum urmiază.

Drept la pădure nu avem, pământ propriu al nostru nu avem nici cât ne ține locul locuinței unui bordei. Locuim pe pământ comunal pe când to[a]te condițiile cerute din partea mai marilor noștri le[-]am împlinit și cu mai multă sinceritate le vom în plini numai să ni să lividia și nouă pauperilor susu numitele cereri.

Sperând că umilita no[a]stră rugare nu veti lua[-]o la ria considerare, în puternicim pe membri[i] noștri den credere a participa la marea adunare ținută în Dumineca Tomii în orașul Ibașfalău.

În prezența noastră
+ Moisă Giorgiță
+ Ilie Giorgiță
+ Dumitru Humoci

Ca membri
+ Ion Racolță
+ Ioan I. Padurian
+ Toder Mureșan

Prin Gheorghe Humagiu, scri[i]tor de nume și rugare

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 51-51v.)

10

<1919 aprilie 26>, Dumbrăveni

Protocolul adunării țiganilor din Ibașfalău (Dumbrăveni), județul Târnava Mică, prin care aceștia solicită alipirea la România, drepturi egale, să fie împroprietăriți și își aleg reprezentanți pentru adunarea de la Dumbrăveni.

Onorabilă Adunare Națională Țigăniască în Ibașfalău
Onorată Ședință

Noi supuși aparținători ai comunei Ibașfalău, plasa Ibașfalău, Târnava mică județ, de relegiune țigani gr[eco] cat[olici], profesiune zileri, meseriași, voim a ne depune următo[a]rea rugare după cum urmează[:]

Prima dată, săltând de bucurie și strigând din inimile no[a]stre să trăiască maiestatea și regele nostru Ferdinand și maiestatea onorabilă no[a]stră regina Maria, trăiască Guvernul român, trăiască Rumânia mare lângă care cerem alipirea no[a]stră cu trup și sufletu, supunându[-]ne la to[a]te condițiile date de mai mari[i] noștri și guvernul român.

Rugând pe Iubitul nostru Rege și guvernul român să bine voiască a ne livida următo[a]rele

P[unctul] I. A avia drept egal cu națiunea română. A avia drepturi la pădure și la pământ moșie, de ore ce noi fiind poporul cel mai pauper acestea drepturi nu le[-]jam avut. Cei mai puțini dintre noi abia avem pământ prop[r]iu cât ni[-]jam ridicat un bordeiu (casă) pe când fără acestea drepturi cu greu mai putem sta în calea lipselor no[a]stre.

Sperând că umilita no[a]stră rugare nu veți lua[-]o la rîa considerare, rămânem cei mai plecați servi, în puternicind pe membri[i] noștri den credere a participa la maria ședință ceseva ținia în duminica Tomi[i] în Loco.

În prezența noastră

+ Kristof Moni
+ Blajan Niculae
+ George Zoltan

Membri

+ Zoltan Sandor
+ Ruja Martin
+ Stoica Anton

Gh. Humagiu

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 57-57v.)

11

1919 aprilie 27, Criș

Credențional dat de biserica ortodoxă din localitatea Criș, județul Târnava Mare, delegatului Ioan Voicu, ales de țiganii din Criș pentru a-i reprezenta la adunarea de la Dumbrăveni.

Certificat

Să constate oficios, cumcă prezentatorul acestui „Certificat” este Ioan Voicu din Criș, care este ales de țiganii din Criș să-i reprezinte ca delegat la adunarea țigănească, ce să va ținea la Dumineca Tomii (27 Aprilie [stil] n[ou]) în Ibașfalău (Elisabetopole). Presidiul adunării acesteia este rugat ca să confirme prezentarea lui Ioan Voicu, fie pe dosul acestui Certificat fie pe un document separat anume pentru ca să-i plătească spesele de drum și diurnele.

Criș (Keresd), la 14/27 Aprilie 1919

Oficiul parohial gr[eco] or[iental]

Ierofteiu Viscreanu

Paroh ort[odox]

[Certificatul este prevăzut cu ștampila parohiei:]

Oficiul parochial gr[eco]-oriental din Keresd (Criș)

[Documentul prezintă pe verso următoarea rezoluție semnată de Gheorghe Humagiu, președintele adunării de la Dumbrăveni:]

Să adevărește că domnul Ioan Voicu din comuna Criș a luat parte la adunaria națională țigăneasă ținută în Ibașfalău la 27 april 1919.

Președintele adunării

Gheorghe Humagiu

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 42-42v.)

12

1919 aprilie 27, Dumbrăveni

Tabelul nominal cu cei 89 de delegați ai adunărilor locale care au participat la Adunarea de la Dumbrăveni din 27 aprilie 1919.

Tablou despre participanții la adunarea Națională Țigăneasă ținută la 27/IV-1919 în Ibașfalău¹

Nr. cor.	Numele și pronumele	Comuna și județul de unde reprezintă
1	Gheorghe Humagiu	Jud. Făgăraș, Ucia de Josu, jud. Făgăraș în treg
2	Niculae Lăcătuși	Blăjel, județu Târnava mică
3	Grancia Cula	Velț, [Târnava mică], Velț și jur
4	Zoltan Adam	[Velț, Târnava mică, Velț și jur]
5	Ciurariu Samoilă	[Velț, Târnava mică, Velț și jur]
6	Niculae Velțan	Șeica mare, Târnava mare, cercul în treg
7	Zachiu Mărdăsan	[Șeica mare, Târnava mare, cercul în treg]
8	Moise Mărdăsan	[Șeica mare, Târnava mare, cercul în treg]
9	Ion Racolță	Avrig, plasa Cislădie, jud. Sibiu (cercun treg)
10	Ion I. Padurian	[Avrig, plasa Cislădie, jud. Sibiu (cercun treg)]
11	Toder Murasan	[Avrig, plasa Cislădie, jud. Sibiu (cercun treg)]
12	Duca Niculae	Moșna, [plasa] Mediaș, Târnava mare, cercun treg
13	Gerasim Samoilă	[Moșna, plasa Mediaș, Târnava mare, cercun treg]

14	Motica Samoilă	[Moșna, plasa Mediaș, Târnava mare, cercun treg]		
15	Pătru Șalariu	[Moșna, plasa Mediaș, Târnava mare, cercun treg]		
16	Jinariu Niculae	[Moșna, plasa Mediaș, Târnava mare, cercun treg]		
17	Pasa Trandafir	[Moșna, plasa Mediaș, Târnava mare, cercun treg]		
18	Pătru Cornia	Com. Tălmăcel, plasa Cisnădie, județul Sibiu, cercun treg		
19	George Drăgoi	[Com. Tălmăcel, plasa Cisnădie, județul Sibiu, cercun treg]		
20	George Cornia	[Com. Tălmăcel, plasa Cisnădie, județul Sibiu, cercun treg]		
21	Zachieu Doda	Com. Soroștin, plasa Blaj, județul Sibiu, cercun treg		
22	Pavel Feișan	Com. Șoala, plasa Mediaș, jud. Târnava Mare, [cercun treg]		
23	Martin Blașu	Com. Șoala, plasa Mediaș, jud. Târnava Mare, [cercun treg]		
24	Giuri Iancu	Com. Șoala, plasa Mediaș, jud. Târnava Mare, [cercun treg]		
25	Iosiv Jiga	Com. Șoala, plasa Mediaș, jud. Târnava Mare, [cercun treg]		
26	Matei Iancu	Com. Șoala, plasa Mediaș, jud. Târnava Mare, [cercun treg]		
27	Pintia Ion	Com. Șoala, plasa Mediaș, jud. Târnava Mare, [cercun treg]		
[Nr . cor.]	[Numele și pronumele]	Comuna	Plasa	Județul
28	Vasiu George	Copșa Mare	Sig[h]ișo[a]ra	Târnava Mare cercun treg
29	Ion Vasiu	[Copșa Mare]	[Sig[h]ișo[a]ra]	[Târnava Mare cercun treg]
30	George Vasiu	[Copșa Mare]	[Sig[h]ișo[a]ra]	[Târnava Mare cercun treg]
31	Ion Nițu	Trapold	Sig[h]ișo[a]ra	Târnava Mare cercun treg
32	Rupa Bobos	Trapold	Sig[h]ișo[a]ra	[Târnava Mare cercun treg]
33	Lăpădat Ferent	Iclodul Mare	G[h]ierla	Solnoc-Dobâca județu în treg

34	Zoltan Matei	Com. Velț	Senmartin	Târnava Mică
35	Zoltan George	[Com. Velț]	[Senmartin]	Târnava Mică
36	Niculae Mitru	[Com. Velț]	[Senmartin]	[Târnava Mică]
37	Niculae Nanu	[Com. Velț]	[Senmartin]	[Târnava Mică]
38	Pasaria George	[Com. Velț]	[Senmartin]	[Târnava Mică]
39	Ciurar Artimon	[Com. Velț]	[Senmartin]	[Târnava Mică]
40	Gocu Samoilă	[Com. Velț]	[Senmartin]	[Târnava Mică]
41	Bârcia Rupa	[Com. Velț]	[Senmartin]	[Târnava Mică]
42	Ion Voicu	Crișu	Sig[h]ișo[a]ra	Târnava Mare pentru cercun treg
43	Kristof Moni	Ibașfalău	Plasa loco	Târnava Mică
44	Zoltan Alexandru	[Ibașfalău]	[Plasa loco]	[Târnava Mică]
45	Ruja Martin	[Ibașfalău]	[Plasa loco]	[Târnava Mică]
46	Stoica Anton	[Ibașfalău]	[Plasa loco]	[Târnava Mică]
47	Blăjan Niculae	[Ibașfalău]	[Plasa loco]	[Târnava Mică]
48	Honțu Dănila	[Ibașfalău]	[Plasa loco]	[Târnava Mică]
49	George Crițianu	Homorod	Plasa Cohalm	Târnava Mare
50	Niculae Geger	[Homorod]	[Plasa Cohalm]	[Târnava Mare]
51	Niculae David	[Homorod]	[Plasa Cohalm]	[Târnava Mare]
52	George David	[Homorod]	[Plasa Cohalm]	[Târnava Mare]
53	Adam Floca	Ucia	Plasa Arpașul de Jos	Jud[eț] Făgăraș
54	Stoica Rupa	Velț	[Senmartin]	Târnava Mică
55	Zamfir George	Ibașfalău	Ibașfalău	Târnava Mică
56	George Lorinți	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
57	Tuli Niculae	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
58	Kompan Petru	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
59	Penci Dumitru	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]

60	Adam Giuri	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
61	Holar Miti	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
62	Holar Gerasim	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
63	Holar Alecsandru	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
64	Hulei Pătru	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
65	Niculae Blăjan	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
66	Hulei Rusalin	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
67	Cristof Firi	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
68	Cionco Dumitru	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
69	Hulei Niculae	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
70	Blăjan Rusalin	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
71	Blăjan George	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
72	Blăjan Avram	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
73	Cristof Nonicu	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
74	Holer Martin	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
75	Holer Iosiv	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
76	Holer Solomon	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
77	Holer Martin cel Tînăr	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
78	Tuli George	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
79	Tuli Alecsandru	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
80	Cionca George	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
81	Petru Miler	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
82	Miler Sofron	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
83	Cristof Ferencz	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
84	Ruja Martin	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
85	Radu Niculae	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
86	Lazăr Giurca	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
87	Ioniță Levint	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
88	Mita Pavel	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]
89	Stoica Petre	[Ibașfalău]	[Ibașfalău]	[Târnava Mică]

(ANIC, fond Consiliul Dirigent. Administrația județeană și comunală, dos. 79/1919, f. 40-41.)

1. Structura tabelului a variat. Dacă inițial erau doar trei coloane (număr curent, numele participanților și localitatea sau regiunea reprezentată), începând cu fila 40v, tabelul devine mai complex, fiind incluse explicit localitatea, plasa și județul. Am ținut cont de această evoluție și am reprodus-o întocmai. Întrucât de cele mai multe ori doar în dreptul primului delegat era menționată localitatea reprezentată, pentru următorii folosindu-se linii punctate, am înlocuit

aceste linii cu numele localităților la care făceau referire, introducându-le în paranteze drepte. Fiind mai multe tipuri de scriere, adeseori greu lizibile, pentru siguranță, am comparat numele din acest tabel cu cele care se regăsesc în credenționalele emise de adunările locale.

13

1919 aprilie 27, Dumbrăveni

Procesul-verbal al adunării țigănești de la Dumbrăveni din 27 aprilie 1919¹.

Proces-Verbal

Luat în adunarea țigănească a locuitorilor din Ardeal ținută în orașul Ibașfalău la 27 April 1919, în sala castelului „Apafy”, 3 oare d[upă] a[miază] conform convocatorului publicat și în ziaristica română, sub presidiul ordinar al Dlui Gheorghe Humagiu din Ucea de Jos, jud. Făgăraș.

1, Conform programului stabilit și aprobat din partea poliției locale, la 3 oare p.m., adunându[-]se numeroși reprezentanți ai locuitorilor țigani din mai multe comune și județe a[le] Ardealului în sala castelului „Apafy”. Dl Ionel Câmpeanu teolog [indescifrabil] și profesor, șeful cenzurei militare din loc. și care, la rugarea mai multor locuitori țigani, a convocat această adunare, deschide ședința prin o vorbire în care îndeamnă pe reprezentanții țiganilor cari din mari depărtari s[-]lau prezentat la această adunare, ca și cu această ocaziune solemnă, să dea exemplu cumcă sunt vrednici și ei să împlini dorințele exprimate cu ocaziunea ținerei acestei adunări și a împlini dorințele legate de acestea².

Ad 1, Vorbirea să primește cu aplauze și mulțămire.

2, Conform punctului 2 din program, Dl Ionel Câmpeanu invită adunarea ca să constituie legalmente prin alegerea Președintelui ordinar, a notariului [de] ședință și a comisiei verificatoare și a rezoluțiilor ce se vor lua.

Ad 2, Adunarea alege de președinte pe Gheorghe Humagiu din Ucea de Jos, jud. Făgăraș; de notar pe Nicolae Velțan din Șeica Mare, jud. Târnava Mică, iar de membrii atât în comisiunea verificatoare cât și în cea pentru compunerea rezoluțiilor și întocmirea procesului verbal pe următorii: Grancea Cula din Velț, Niculae Lăcătuș din Blăjel, Adam Floca din Ucea, Zachieu Mardasan din Șeica Mare, Ionița Racolta din Avrig, Pădurar Ion din Avrig, Duca Niculae din Moșna, Drăgoi Gheorghe din Tălmăcel, Cornea Gheorghe [din] Tălmăcel, Zachieu Doda [din] Soroștin, Pavel Feișan [din] Șoala, Blașu Martin [din] Șoala, Vasiiu Gheorghe³ [din] Moșna, Ion Nițu [din] Trapold, Lăpădat Ferent [din] Iclodul Mare, Ion Voicu [din] Criș, Zoltan Alexandru [din] Ibașfalău.

Ad. 3, Dl. Gheorghe Humagiu, mulțămind celor prezenți pentru alegerea de președinte și în deosebi aducând mulțămită pentru bunăvoința și osteneala adusă pentru

această cauză dreaptă Dlui Ionel Câmpeanu [indescifrabil] presiul, invită adunarea ca să aleagă o comisiune pentru a invita la această adunare și pre Dl. subprefect al jud. Târnava Mică, Dl. Dr. Ilarie Holom⁴, aflător în localitate; deasemenea invită pe notar, ca laolaltă cu membrii din comisiunea verificatoare, să conscrie într-un tablou pe cei prezenți și să verifice credenționalele. În urmă, invită adunarea ca să aleagă o delegație care în numele acestei adunări să se prezenteze la Consiliul Dirigent din Sibiu, pentru înmânarea procesului verbal și a rezoluțiilor ce se vor lua.

Ad. 3⁵, Să aleg în comisiune: Zoltan Alexandru și Adam Floca care va invita pe Dl. Dr. Holom Ilarie, subprefect județean.

În comisiunea conscriitoare să alege pe lângă președinte și notar membri: Zoltan Alexandru, Grancea Cula și Drăgoi George.

În delegația pentru Consiliul Dirigent, pre lângă președinte, notar și Zoltan Alexandru, adunarea cu aclamațiuni și insistență alege și pe Dl. Ionel Câmpeanu care din considerațiuni binecuvântate și primește.

Presidiul suspendând ședința, invită comisiunea verificatoare și cea pentru compunerea unui memoriu și a rezoluțiilor.

Ad. 4, După redeschiderea ședinței, președintele citește memoriul cu rezoluțiunile cuprinse în el și invită adunarea ca să se declare cumcă primește și dacă are ceva de schimbat. Adunarea primește cu mare însuflețire memoriul rezoluțiune care să va prezenta Consiliului Dirigent.

Comisiunea verificatoare, deasemenea reportează cumcă a aflat în ordine credenționalele celor care s'au prezentat la această adunare și îi verifică pe toți. Totodată raportează că s'au prezentat la această adunare și reprezentanții adunării naționale țigănești parțiale a județului Târnava Mare ținută la 16 ianuarie și în Cohalm prin⁶ membrii: Gheorghe Crițianu din Homorod, Niculae Geger din Homorod, Niculae David din Cața și Gheorghe David din Cața. Aceștia încă se alătură la memoriul și rezoluțiunile primite în această adunare, care află de bine și alege între membrii comisiunei verificatoare iar președintele adunării din Cohalm, Gheorghe Monesi⁷, fiind absent, ba constatându-se ca din Februarie a.c. a dispărut, în locul Dânsului, dacă nu s'ar întoarce, alege ca membru în Marele Sfat Național pe Dl. Gheorghe Crițianu din Homorod.

Nefiind propuneri și programul fiind exhaustat, după o vorbire a Dlui subprefect Ilarie Holom care mulțamește adunării pentru ordinea și interesul arătat, presiul declară ședința de închisă și protocolul de încheiat subviindu[-]se și verificându[-]se prin cei arătați mai sus.

D.U.I.

Gheorghe Humagiul Președinte
Niculae Velțeanu, Notar
George Crițianu

+ Niculae Lăcătuș
+ Adam Floca
+ Ionita Racolta

Neculai Geger	+ Duca Niculae
Neculai David	+ Pavel Feișan
Gheorghe David	+ Blasiu Martin
Nicolae Velțeanu	+ Vesiu Gheorghe
Martin Blasu	+ Lapadat Ferent
Grancea Cula	+ Ion Voicu
Zachie Mardasian	+ Zoltan Alexandru
Zachieu Doda	
Drăgoi George	
Cornea George	
Vasiu Gheorghe	

(ANIC, *Colecția Facsimile*, F 1322. În legătură cu sursa arhivistică a acestui document, vezi notele 1, 3 și 5.)

1. Acest proces-verbal a fost parțial reprodus, sub formă de facsimil, de Ioan Scurtu, *România. Documentele Unirii. 1918. Album*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 152-153. Facsimilul existent la ANIC, *Colecția Facsimile*, F 1322, utilizat de Ioan Scurtu, este greșit datat și incomplet, lipsind partea centrală a documentului. Prin bunăvoința domnului Marian Ștefan, am avut acces la o copie a documentului integral, pe care îl oferim în transcriere. Chiar dacă nu am putut identifica sursa arhivistică a documentului, facsimilul de la Arhivele Naționale și copia oferită de d-l Marian Ștefan coincid. În aceste condiții, cu rezervele de rigoare, ne limităm să dăm ca sursă ANIC, *Colecția Facsimile*, F 1322.

2. Text tăiat în original.

3. Aici se termină partea reprodusă în facsimil.

4. Acesta era printre cei 212 membri ai Marelui Sfat Național aleși în adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Vezi Aurel Galea, *Formarea și activitatea Marelui Sfat Național din Transilvania, Banat, Crișana, Sătmăr și Maramureș (1918-1919)*, Epistem, Târgu Mureș, 2000, p. 189.

5. Eroare de numerotare în text.

6. De aici reîncepe facsimilul. Partea lipsă dintre cele două am transcris-o după copia integrală a documentului oferită de Marian Ștefan.

7. Dat fiind faptul că numele acelorași participanți apar uneori diferit scrise (George transformat în Gheorghe, Crițian, Crițean, Crițeanu, etc.) este posibil să fie vorba de George Molnar, amintit în ianuarie 1919 ca reprezentant al țiganilor alături de George Crițianu. Vezi doc. 1.

14

1919 aprilie 27, Dumbrăveni

Memoriul Adunării țiganilor de la Dumbrăveni consemnând adeziunea la Unire și solicitările acestora privind drepturi egale, împroprietărirea, administrarea și

instruirea în limba română, reprezentarea lor în Marele Sfat Național precum și cererea de a se renunța de etnonimul depreciativ „țigan”.

Memoriu

Compus în adunarea Țiganilor români locuitori în părțile ardelenale ale României Mari, ținută la 27 April 1919 în orașul Ibașfalău pe baza convocatorului publicat în ziaristica română și primit din partea acestei adunări, conform procesului verbal luat în această adunare, cu aprobarea autorităților politice competente. Subsemnații, reprezentanți ai Țiganilor români transilvăneni ca urmașii înaintașilor noștri cari de veacuri au locuit pe pământul Ardealului și laolaltă cu celelalte popoare și îndeosebit cu națiunea Româna au adus toate jertfele recerute pentru susținerea și înaintarea acestei țări și patria noastră iubită, îndemnați de dragostea noastră față de neamul românesc și față de noua noastră patrie România Mare, declarăm sărbătorește și pentru totdeauna, și totodată ne și rugăm cu supunere ca să ni se împlinescă și nouă, celor oropsiți până acuma, dorințele noastre.

I. Atât noi cât și urmașii noștri să fim considerați ca cei mai supuși și credincioși fii și cetățeni ai României Mari, conform punctului I al hotărârii aduse în adunarea națională românească ținută la Alba Iulia la 18 Nov./1 Dec. 1918.

II. Ca fii și cetățeni ai mării Națiuni Române, nevoind și neputând fi considerați ca popor străin în țară străină, după cum am fost considerați de veacuri, ne rugăm:

1. Să fim primiți în sânul marelui popor român nu numai cei cu limba, port și datine românești ci și ceilalți locuitori de origine țigănească care și-au pierdut acest caracter, aflători în toate ținuturile Ardealului, Banatului și părțile Țării ungurești alipite acuma la România Mare.

2. De asemenea, ne rugăm ca de aci înainte, în toate actele oficiale românești, să nu se mai folosească pentru noi și următorii noștri numirea (porecla) ca bațjocură <țigan>, ci aceasta, dacă nu se șterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă numire care se va afla de corespunzătoare.

3. Conform hotărârei p[unctului] III a[1] Adunării Naționale Românești dela Alba Iulia, să fim și noi considerați întru toate egali în drepturi cât și în datorințe cu ceilalți români din România Mare, prin urmare să fim și noi și următorii noștri instruiți, administrați și judecați în limba și după legile românești. Să fim primiți la toate oficiile de stat și bisericesti-culturale și nu ca până acum în Ungaria

4. Conform legilor ce se vor aduce pentru împrăștierea celor fără pământ să fim și noi și următorii noștri împărtașiți din pământul care se va împărți (arător/pășune/pădure) între cetățenii Români, vrednici pentru aceasta spre a putea avea și noi și următorii noștri vatra noastră și moșia care să ne lege pentru

totdeauna de moșia românească pentru care și înaintașii noștri au muncit, pătimit și sângerat și pentru care și următorii noștri vor aduce toate jertfele ce li sa cere. Până la executarea acestei legi ne rugăm ca să fim luați în seamă și sub ocrotirea la exarendarea moșiilor (pășunat și arător) precum și la întreprinderile muncitorești-industriale.

III. Până la îndeplinirea acestor dorințe îndreptățite, legale, pentru liniștea și asigurarea noastră ne rugăm ca să fim și noi, Țigani barem în Ardeal reprezentați în Marele Sfat Național Românesc prin trei reprezentanți aleși din această adunare a noastră și anume: 1. D-l Ionel Câmpeanu teolog [indescifrabil] și profesor, mijlocitorul și protectorul nostru binoevitor care desi nu aparține poporului nostru țigănesc, s'a aratat vrednic de încrederea noastră și suntem convinși că și pe viitor ne va ajuta pana la împlinirea dreptelor noastre dorințe; 2, Gheorghe Humagiul locuitor din Ucea de Jos, jud. Făgăraș și 3 Gheorghe Crițean din Brașov.

Dat în Adunarea Națională a Țiganilor

Președinte Gheorghe Humagiul
Niculae Velțan, Notar

[alte 22 de semnături ale participanților la adunare]

(*Reprodus după: Marian Ștefan, 27 aprilie 1919. Adunarea Națională a țiganilor din Transilvania, în „Magazin Istoric”, an XXIV, nr. 9 (282), septembrie 1990, p. 19.*)¹

---

1. Documentul a fost publicat fără trimitere arhivistică. Două fragmente din acest memoriu fuseseră deja publicate în 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Politică, București, 1978, p. 667, unde se menționa că documentul se află în Arhiva I.S.I.S.P., fond Problema națională, dosar 1918. Această arhivă a fost preluată de DANIC, dar, cu excepția colecțiilor fotografice, este încă inaccesibilă cercetătorilor. Fragmentele publicate în 1978 corespund documentului integral publicat de Marian Ștefan.